

COPIII MIGRANȚILOR: CAUZA EMIGRĂRII ȘI/SAU MOTIVAȚIA REÎNTOARCERII (CAZUL REPUBLICII MOLDOVA)

Cristina LAZARIUC - Magistru în științe politice, Catedra ȘSU

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *Family is the foundation of a society, the "basic cell" of a country. Given that the impact of migration falls upon such essential institution as family is, it proves the importance of a complex analysis of family-migration mutual influence. In recent years, in Moldova, labor migration has acquired a mass character, leading to a significant increase of the number of children without parental care. Migrant parents' tend to provide children with a better living environment, unfortunately has negative social consequences: broken families, children without parental care and comfort. These children develop vague personalities, and consequently, form a generation of adults with social integration problems. Frequent comebacks home of the parents could greatly reduce the psychological and social costs of separation of their children. We explore reasons for return migrations which are motivated by immigrants' concerns about their children. We show that parental concerns about the child may lead to an increase, or to a decrease in the tendency to return home.*

Cuvinte cheie: migrație, copii, părinți, consecințe sociale, cauza emigrării, motivația reîntoarcerii.

Familia semnifică temelia unei societăți, cea mai relevantă unitate de măsurare a relației dintre individ și comunitate, „celula de bază” a unei țări. Starea familiilor reflectă situația din societate – într-o societate instabilă și vulnerabilă familia este la fel vulnerabilă. Deci, pentru a avea o societate sănătoasă este nevoie de familii sănătoase. Societatea moldovenească se confruntă tot mai des cu astfel de probleme care au legătură directă sau indirectă cu migrația. În condițiile în care în rezultatul migrației sunt observate multe transformări și la nivelul unei instituții esențiale cum este familia, devine oportună analiza multidimensională a influenței reciproce migrație-familie, care potențează sau alterează anumite roluri în cadrul familiei contemporane. Emigrarea are atât efecte politice, economice, cât și efecte social-culturale, divizând fizic și emoțional prieteni, familii și comunități.

În Republica Moldova, printre cele mai importante cauze ale problemelor cu care se confruntă familiile putem identifica două categorii: pe de o parte, *cauzele de natură funcțională* – sărăcia și migrația, iar pe de altă parte, *cauzele de natură axiologică* – mentalitate și atitudine față de familie, lipsa unei educații adecvate privind întemeierea unei familii, creșterea copiilor. Efectele negative ale migrației asupra familiilor rămase în țară, în special asupra celor mai vulnerabili membri ai acestora (copiii), reprezintă o problemă deosebit de importantă pentru o țară ca Republica Moldova, în care migrația masivă a forței de muncă lasă fără atenție și îngrijire un număr impunător de copii, afectând deseori nu doar bunăstarea lor economică, ci și starea lor emoțională și psiho-socială, sănătatea fizică și psihică. Totodată, copiii rămași fără îngrijirea părintească adesea rămân în afara structurilor sociale, inclusiv a educației, iar uneori își văd viitorul doar în străinătate. Astfel, în cele ce urmează ne vom concentra atenția mai mult asupra cauzelor de natură funcțională a vulnerabilității instituției familiei, reliefând impactul migrației asupra dezvoltării armonioase a copiilor.

În Moldova, **incidența „migrației potențiale”**, definită ca „ambiție generală de a migra în viitor” este destul de înaltă, mai ales în țările UE. Cu părere de rău, însă, **incidența „reîntoarcerii potențiale”** a migranților, percepută ca „dorința și tendința de a se reîntoarce (temporar sau definitiv) în timpul apropiat în țara gazdă” este destul de joasă. Iată de ce este necesar de a identifica determinantele deciziei de reîntoarcere a migranților, pornind de la determinantele emigrării. Moldovenii emigrează nu numai din considerente legate de bunăstarea proprie în viitor, dar, de asemenea, preocupările lor sunt legate de bunăstarea în viitor a copiilor și acest lucru are o influență importantă asupra migrației și deciziei de reîntoarcere. Analiza proceselor legate de migrație și de decizia de a re-emigra pentru a asigura un trai mai bun copiilor nu prezintă doar interes academic, ci este deosebit de importantă pentru politicile de migrație.

Sărăcia ca cauză principală a migrației, și migrația ca rezultat al sărăciei ar putea părea a fi același lucru, dar prezintă diferențe semnificative. Migrația ca rezultat al sărăciei poate deplasa focalizarea analizei la problema senzației de a fi sărac (sărăcie relativă). Ce se schimbă aici este mai puțin tangibil, sentimentul subiectiv al calității vieții, în cazul în care oamenii compară propriile condiții de trai cu cele din străinătate, iar potențialul de migrație crește odată cu percepția. Plus la aceasta migrația familiei și a prietenilor poate duce atât la amplificarea sentimentului de a fi sărac, cât și la apariția intenției de a migra pentru a-și satisface aspirațiile nou-descoperite (de a-și spori nivelul de trai, de a oferi copiilor un viitor mai bun). Aceste

determinante stau la baza majorității intențiilor de a emigra. Deși, în asemenea cazuri, sărăcia pare a fi motivul forte al migrației, în realitate însă migrantul este condus de dorința de a trăi mai bine în funcție de noi standarde. Migrația devine, astfel, atât creatorul, cât și produsul sărăciei.

Există și situația când sărăcia și migrația merg mână în mână, devenind co-determinate ce au slăbit considerabil, în ultimii 15 ani, instituția familiei în Moldova. Sărăcia și migrația, mentalitatea și atitudinea față de familie, lipsa unei educații adecvate privind întemeierea unei familii și creșterea copiilor, sunt cauze majore care influențează asupra „mutației” familiei ca instituție socială în Republica Moldova. Această „mutație” poate fi motivată mai ales prin inversarea valorilor, cele materiale venind pe primul plan. Pe de o parte, părinții migranți nu au fost în stare să-și protejeze copiii de mediul non-valoric, iar pe de alta – statul nu a avut mijloacele necesare pentru a interveni eficient în sprijinul familiei și a preveni astfel separarea copiilor de mediul familial. Tendința părinților migranți de a asigura copiilor un mediu de trai mai bun (mai mult din punct de vedere material, decât educațional, moral), din păcate are și consecințe sociale negative: familii destrămate (crearea unui tip de cupluri familiale cu copii, dar care de facto sânt cu un singur părinte, al doilea părinte fiind plecat, în unele cazuri pierzând legătura cu familia), copii rămași fără ocrotirea și mângâierea părintească, bătrâni rămași pe drumuri. Acest fapt, de asemenea, duce la marginalizarea respectivului grup de persoane în baza unor sentimente specifice de jenă, rușine, ceea ce conduce la automarginalizarea persoanelor, atât a adulților, cât și a copiilor, ceea ce este un obiect de studiu în contextul coeziunii sociale.

Astfel, este necesar de a acorda o atenție aparte copiilor din familiile migranților la muncă peste hotarele țării, în special celor la care ambii părinți sânt plecați. Părinții din mediul rural își lasă copiii acasă și pleacă la muncă peste hotare mai frecvent decât părinții din regiunile urbane și majoritatea copiilor lăsați fără îngrijire părintească au vârsta de 10 ani sau mai mult. Majoritatea sânt supravegheați de așa-numiții îngrijitori: profesori, rude, prieteni, dar există și copii lăsați chiar fără un adult în casă. O parte a acestor copii sânt cu adevărat invizibili, din cauză că părinții lor migrează ilegal și nu informează pe nimeni despre planurile lor de a pleca. Copiii mai mici locuiesc, de obicei, în casa îngrijitorilor, iar copiii mai mari rămân acasă, unde sânt vizitați de oamenii apropiați. Plecarea părinților este urmată, de cele mai multe ori, de o schimbare radicală a mediului și a condițiilor de viață ale copiilor rămași în țară. Această situație implică întreruperea vieții obișnuite și schimbarea mediului ambiental confortabil, făcându-i pe copii să sufere din cauza lipsei casei, a familiei, ceea ce induce o încărcătură emoțională puternică. Emigrarea părinților pentru „un trai mai bun” declanșează o răsturnare a valorilor în sens negativ în rândul copiilor. Mulți copii de migranți au responsabilitatea de a ține în ordine casa, grădina, a îngriji animalele, iar aceste îndeletniciri se adaugă obligației de a frecventa școala și a face temele pentru acasă. Calitatea relației cu îngrijitorul este extrem de importantă pentru bunăstarea emoțională a copilului fără îngrijire părintească. Mulți copii însă au relație tensionată cu îngrijitorii lor. În acest sens menționăm un șir de probleme legate de relația copil-îngrijitor: neglijarea educațională, dezinteresul îngrijitorilor față de situația școlară a copiilor aflați în îngrijire, pedepse nejustificate, disciplinarea prin bătaie, abuzul verbal și emoțional al copiilor din cauza necunoașterii, neînțelegerea necesităților și particularităților de vârstă a acestora, atmosfera conflictuală și certurile permanente. Bani trimiși copiilor de către părinți, de asemenea, pot crea tensiuni, atunci când copiii nu sânt implicați în deciziile cu privire la administrarea banilor.

Un alt efect asupra copiilor a căror părinți au emigrat pe termen lung, este *diminuarea capacității de control, de supraveghere a acestora*. Acest lucru depinde de contextul familial, de membrii familiei extinse, în grija cărora rămâne copilul. Lipsa afectivității parentale este în măsură să producă efecte de natură psihologică sau comportamentală asupra copiilor. Perspectiva psihologică a problemei depravării emoționale demonstrează că deficitul de comunicare cu mama, insuficiența de contacte tactile și emoțional saturate au o influență directă nu numai asupra dezvoltării fizice, dar cauzează dereglări în dezvoltarea psihică și, în primul rând, în dezvoltarea emoțională. Copiii cu părinți care au plecat la muncă peste hotare nu trăiesc experiențele emoționale necesare unei structurări armonioase a personalității. Trăirea intensă a emoțiilor negative de către copiii cu părinți migranți influențează substanțial sănătatea psihică, reduce potențialul de viață, limitează dezvoltarea relațiilor bazate pe încredere și afecțiune cu cei din jur.

Anume aceasta explică formarea prematură a componentelor negative ale personalității (frica, stările afective nevrotice, barierele comunicative). Acești copii dezvoltă personalități dezarmonice, și în consecință, ajunși la maturitate, formează o generație de adulți cu probleme de integrare socială. Mulți dintre copii au tulburări de somn, devin agresivi, nu au încredere în ei, din cauza lipsei modelului parental. Cei din ciclul primar încep să mintă, să frecventeze grupuri stradale, din cauza comunicării deficitare cu ceilalți membri ai familiei, încep să fie agresivi și labili emoțional, iar cei din gimnaziu, pe lângă agresivitatea verbală, manifestă și agresivitate fizică, din cauza frustrărilor, a anxietății și marginalizării, care încep să se manifeste. Părinții au o părere eronată în ceea ce privește modalitatea de înlocuire a afecțiunii și atenției

parentale cu bani și cadouri. Deși remitențele trimise îmbunătățesc condițiile de trai ale copiilor, oferindu-le acces la bunuri și servicii peste limita necesităților, acestea nu pot înlocui iubirea părinților și armonia familială, atât de importante pentru dezvoltarea moral-psihologică a personalității acestor copii.

Această situație este confirmată în raportul elaborat la mijloc de termen în cadrul *Programului de țară de cooperare între UNICEF și Guvernul Republicii Moldova 2007-2011, Domeniul prioritar: Sănătatea și dezvoltarea adolescenților*, în 2009, potrivit căruia:

- Un sfert dintre tinerii cu vârsta cuprinsă între 15-24 ani și fiecare al 10-lea adolescent cu vârsta între 13 și 15 ani fumează, iar mai mult de jumătate din aceștia au început să fumeze înainte de vârsta de 10 ani. Una din cauzele acestui fenomen este și lipsa monitorizării vigilente din partea părinților plecați peste hotare.

- Majoritatea tinerilor moldoveni cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 ani consumă băuturi alcoolice, iar mai mult de jumătate dintre aceștia au lunar experiențe de consum excesiv de alcool la o singură ocazie. În același timp, tinerii nu percep consumul excesiv de alcool ca fiind o problemă. Anume absența controlului din partea părinților îi motivează pe unii minori să practice comportamente vicioase care după părerea lor, îi apropie de maturitate.

- Prevalența drogurilor injectabile este înaltă în comparație cu alte țări europene. Statisticile naționale subraportează datele despre prevalența utilizării drogurilor în rândul adolescenților, însă unele cercetări indică o utilizare mai sporită a opiaceelor în Moldova în comparație cu alte țări europene. Cu toate acestea, numărul total al consumatorilor de droguri nu este cunoscut. Utilizarea drogurilor injectabile este asociată cu un risc înalt de transmitere a infecției HIV, hepatitei și infecțiilor cu transmitere sexuală (ITS) chiar și în rândurile beneficiarilor programului de reducere a riscurilor. Inițierea comportamentelor cu risc pentru sănătate la vârsta fragedă, induce un pericol enorm pentru apariția unor maladii și a unui retard în dezvoltarea fizică și psihică a copilului.

- Incidența ITS în Moldova este foarte înaltă în comparație cu alte țări europene din regiune, iar cunoștințele despre ITS sunt la un nivel scăzut în rândul tinerilor de 15-24 ani. Transmiterea heterosexuale a infecției HIV continuă să crească în Moldova.

- Moldova se situează pe primul loc în regiunile Europei de Sud-Est și Centrale și CSI cu cea mai mică vârstă medie la prima naștere. Circa 5% de tinere cu vârsta cuprinsă între 10-24 ani au trecut prin experiența unei sarcini de obicei nedorite și doar 7% dintre ele au terminat această sarcină cu naștere. În lipsa contactului apropiat și permanent cu părinții care sunt peste hotare, mulți copii rămași acumulează cunoștințe despre sănătate și educație sexuală din mass-media, de la colegi, din stradă, ceea ce este insuficient pentru aderarea la comportamente sănătoase.

- Moldova are o prevalență înaltă a tulburărilor de sănătate mentală în cadrul întregii populații, în comparație cu țările UE. Majoritatea tulburărilor ce afectează adolescenții de până la 18 ani sunt de natură nepsihotică, cel mai frecvent depresie și nevroze, iar experții naționali în psihiatrie consideră că factorii principali care duc la apariția tulburărilor psihice sunt conflictele în familie, divorțul părinților sau migrația părinților, precum și conflictele de la școală.

- RM este o țară cu o rată înaltă a suicidului în rândul populației generale. Rata medie a suicidului în rândul persoanelor de 15-19 ani a înregistrat o tendință de scădere în perioada 1998-2002, dar numărul de cazuri de suicid în categoria de vârstă 0-18 ani a crescut din nou brusc în 2008. Specialiștii determină un șir de factori, care pot duce la suicid: factori familiali (relațiile conflictuale în familie, abuzuri în familie, familii dezbinat, divorțul părinților, moartea unei persoane apropiate); performanțele școlare (copiii și adolescenții se simt presați de familie din cauza notelor la școală); stresorii sociali (lipsa abilităților de comunicare, de exprimare emoțională, de a lega relații); factori individuali (emoționali, cognitivi, comportamentali).

- Incidența traumelor și intoxicațiilor în rândul populației cu vârsta cuprinsă între 0-18 ani este în jur de 5 000 la 100 000 de populație cu vârsta 0-18 ani, care este echivalentă cu circa 40 000 de cazuri anual, ajungând la 28,2% din totalul cazurilor de accidente și intoxicații raportate. Marea majoritate a cazurilor de traumatism a copiilor și adolescenților au loc la domiciliu. Totodată, în absența grijii și vigilenței părintești, crește riscul ca copiii să locuiască în condiții igienice precare, antisănătate, cu pericolul dezvoltării unor infecții, boli parazitare, intoxicații.

- Infraționalitatea juvenilă - deși numărul minorilor care au comis infracțiuni este în scădere în 2008 - 1554 minori, față de 2000 când a fost atinsă cifra de 3032 minori, infraționalitatea juvenilă rămâne a fi una din problemele cu care se confruntă societatea moldovenească. Ponderea infracțiunilor săvârșite de minori, anual variază de la 6% până la 10%. Cele mai frecvente infracțiuni comise de minori sânt furturile, jafurile, tâlhăriile, violuri - 9,8%, huliganism.

Rata infraționalității, a infracțiunilor legate de traficul de ființe umane, (inclusiv copii) și a minorilor condamnați are o tangență directă cu procesul migrațional. Trebuie de menționat faptul că în Republica Moldova, în condițiile micșorării nivelului general al infraționalității, crimele săvârșite împotriva copiilor

rămân a fi în creștere. Anual împotriva copiilor sunt comise în jur de 300-400 crime, iar pe parcursul anilor 2000-2008 circa 3,8 mii crime. Cel mai mare nivel de criminalitate a fost înregistrat în anul 2008 – 515 cazuri sau 65,4 crime la 100 mii populație în vârstă de 0-17 ani față de 44,5 crime în 2000. De cele mai dese ori copiii suferă de jafuri, tâlhării și violuri, numărul cărora descrește pe parcursul ultimilor ani, ceea ce nu putem menționa despre omoruri, care s-au dublat în anul 2008, ajungând la 22 cazuri.

În același timp au loc modificări în ceea ce înseamnă copil/copilărie cu valorile specifice. Cei mai mulți visează încă de la o vârstă fragedă să urmeze modelul părintelui, fratelui sau a unei rude, adică să emigreze. Emigrarea tinerilor compromite ideea de familie, funcțiile și rolul acesteia în societate. Copii sunt capabili să înțeleagă motivele plecării părinților în străinătate și acceptă absența lor pentru un nivel de trai mai bun. Având accesul la un confort și banii de buzunar tinerii prind gust de independență. Pe de altă parte lipsa controlului din partea adulților și o atitudine de indiferență față de studiile efectuate provoacă o schimbare de valori în comparație cu generațiile precedente. Desigur sunt și excepții, există copii pe care plecarea părinților i-a făcut mai responsabili. Ei încearcă să-și răsplătească părinții pentru sacrificiul adus printr-o reușită școlară bună, printr-un comportament adecvat, prin diverse realizări în activitățile extrașcolare, prin atitudinea constructivă și responsabilă față de propriul mod de viață. Cu toate acestea, acești copii întâmpină multe dificultăți în viața de zi cu zi, cum ar fi comunicarea insuficientă cu părinții referitor la diverse probleme și neclarități ale vârstei (sunt copii care comunică rar cu părinții sau care nu comunică deloc, iar cei care comunică o fac pe teme de tipul: indicații la telefon cu privire la muncile pe care urmează să le facă, succesele și insuccesele școlare, și foarte puțin sănătatea), lipsa legăturii emoțional-psihologice cu familia, atitudinea discriminatorie a profesorilor și a semenilor din cauza situației socio-economice, influența străzii, stresul suportat din cauza incapacității de a face față anumitor situații. În asemenea condiții are loc maturizarea pretimpurie a copiilor, care ulterior se soldează cu aceleași probleme ale modului de viață enumerate anterior.

Problemele cu care se confruntă familiile cu migranți din Republica Moldova în prezent pot duce la creșterea numărului de copii inadaptați și a celor cu moralitate scăzută, a copiilor delicvenți și nu în ultimul rând la descreșterea natalității și îmbătrânirea populației, incapacitatea părinților de a transmite copiilor valori/modele de viață. Indicatorii enumerați mai sus sunt pe de o parte probleme în legătură cu stilul de viață al copiilor și adolescenților, precum și anumite probleme specifice de sănătate, iar pe de altă parte reprezintă factori determinanți ai deciziei de reîntoarcere a părinților migranți. Revenirile frecvente acasă ale părinților ar putea reduce considerabil costurile psihologice și sociale ale separării de copii. Succesul relației părinte-copil presupune un parteneriat real, o comunicare eficientă și un mod adecvat de lucru în echipă (împreună cu sistemul de învățământ, asistența medicală, instituțiile de cultură etc.). Efortul pe care ar trebui să-l depună părinții în acest sens trebuie să fie unul asumat nu delegat, fiind foarte important pentru creșterea și dezvoltarea armonioasă a propriului copil, poate mult mai prioritar decât bunăstarea materială.

Există două modalități de a contracara acest fenomen: fie să li se ofere acestora condiții suficiente pentru a nu pleca, fie să li se proiecteze tabloul motivațiilor pentru a se întoarce (un motiv forte fiind copiii), pornind de la consecințele negative ale migrației. Reîntoarcerea acestor persoane calificate și înalt calificate este însă un proces complicat ce depinde de o serie de factori conjuncturali foarte greu de controlat, cum ar fi cei economici, dar și sociali, politici, culturali, etc. A pune accentul pe strategia legăturii afective părinte-copil-familie este doar un pas în realizarea scopului propus. A miza doar pe succesul deplin a acestei strategii este o eroare, în condițiile în care trăim într-o lume a pragmatismului. Iată de ce este necesar de combinat această strategie moral-afectivă cu una economică, investițională. Experiența și economiile financiare acumulate peste hotare, se cer a fi implementate aici sub formă de investiții, se cer a fi puse în circulație pentru a putea obține ulterior un venit aici în țară, alături de familie. Beneficiile pentru Republica Moldova, obținute din migrația forței de muncă, vor fi îmbunătățite dacă migranții mențin legături emoționale și economice strânse cu familia și prietenii.

Bibliografie

1. Guvernul Republicii Moldova, UNICEF. *Abandonul copiilor în Republica Moldova*. – Chișinău, 2005.
2. Ministerul Economiei. *Raport privind sărăcia și impactul politicilor 2009*. - Chișinău, 2011.
3. Institutul pentru Politici Publice (București), Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale “Viitorul” (Chișinău), Centrul Internațional pentru Studii de Politici (Kiev). *Tendințe și Politici Migraționiste în Regiunea Mării Negre: cazurile R. Moldova, României și Ucrainei*. – Chișinău, 2008.
4. Infraționalitatea în Republica Moldova. Преступность в Республике Молдова. Criminality in the Republic of Moldova. – Chișinău, 2010.